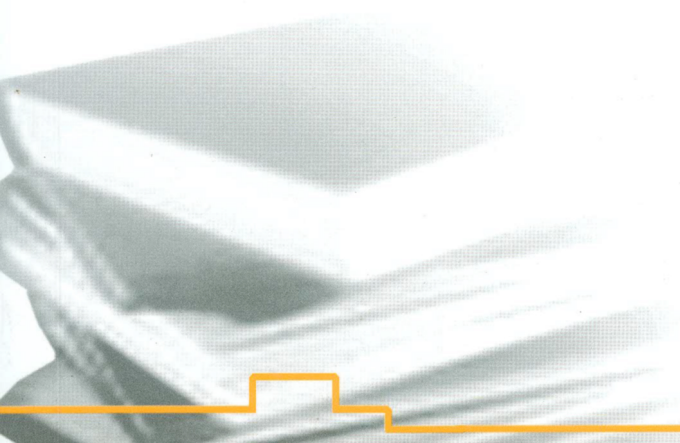

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา: วิธีสร้างคำประสม

ดร.ราตรี ธีนวารชร

การสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา : วิธีสร้างคำประสม

ดร.ราตรี อินวาท
รองศาสตราจารย์
ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๒๕๕๐

ราตรี ถิ่นวารชร.

การสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา: วิธีสร้างคำประสม.

1. ภาษาไทย--การใช้ภาษา

PL4171

ISBN 978-974-9900-44-4

eISBN 978-616-314-127-9

ลิขสิทธิ์ของรองศาสตราจารย์ ดร.ราตรี ถิ่นวารชร

สงวนลิขสิทธิ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนพฤศจิกายน 2551 จำนวน 200 เล่ม

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ (e-book) เดือนกันยายน 2557

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาคารธรรมศาสตร์ 60 ปี ชั้น U1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200

โทร. 0-2223-9232, 0-2613-3801-2

โทรสาร 0-2226-2083

(สำนักงานศูนย์รังสิต โทร. 0-2564-2859-60)

e-mail address: unipress@tu.ac.th

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นางอรุณศรี วิโรจน์กุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

ราคาเล่มละ 190.- บาท

ด้วยระลึกถึงพระมหากษัตริย์

ของ

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ผู้ทรงประดิษฐ์อักษรไทย

และ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

เนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

และ

ทรงมีพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา

ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐

คำนำ

ในการเรียบเรียงตำราเรื่อง “การสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา : วิธีสร้างคำประสม” เพื่อใช้เป็นตำราประกอบการเรียนการสอนวิชาคำและความหมายของคำ ของภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การเรียบเรียงตำราในครั้งนี้เป็นไปได้อย่างดีด้วยความเมตตาจากกัลยาณมิตร คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัลยา ช่างขวัญยืน นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิโชค วรานุสันติกุล คณบดีคณะศิลปศาสตร์ รองศาสตราจารย์พรทิพย์ ไชยรัตน์ อธิการบดีฝ่ายบริหาร ผู้ช่วยศาสตราจารย์รังรอง เจียมวิจิษฐ์ หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย ที่เมตตาให้โอกาสต่อเวลาในการเรียบเรียง ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่อนุญาติให้ลาพักการสอนเพื่อเรียบเรียงตำราเล่มนี้

ผู้เขียนขอเรียบเรียงตำราเล่มนี้เพื่อบูชาครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาภาษาไทยทุกระดับ โดยเฉพาะ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.กาญจนา นาคสกุล ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.วิจิตร ภาณุพงศ์ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปราณี กุลละวณิช และรองศาสตราจารย์ ดร.นพวรรณ พันธุมธา ผู้สร้างให้ศิษย์จบการศึกษาระดับอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ได้ทำประโยชน์ทางวิชาการมาจนบัดนี้

ท้ายที่สุดตำราเล่มนี้จะสำเร็จไม่ได้ถ้าขาดคุณปราณี สีนแก้ว ผู้พิมพ์ตำราเล่มนี้ และอาจารย์สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ ผู้ช่วยตรวจต้นฉบับขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้เขียนยินดีน้อมรับคำวิจารณ์เพื่อนำมาปรับปรุง และหวังว่าตำราเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อยสำหรับครูอาจารย์ภาษาไทย

ราตรี ธีนวารช

สารบัญ

บทที่ ๑ บทนำ	๑
บทที่ ๒ การสร้างคำในสมัยอยุธยา	๑๐
๒.๑ คำผานหรือคำประสาน	๑๐
๒.๒ คำซ้อน	๑๗
๒.๓ คำซ้ำ	๘๐
๒.๔ สรุปล	๘๙
บทที่ ๓ พัฒนาการศึกษเกี่ยวกับคำประสมในภาษาไทย	๙๑
บทที่ ๔ วิธีสร้างคำประสมในสมัยอยุธยา	๑๐๖
๔.๑ คำจำกัดความ	๑๐๗
๔.๒ เกณฑ์	๑๐๗
๔.๓ โครงสร้างของคำประสมในสมัยอยุธยา	๑๐๘
๔.๔ การเปรียบเทียบลักษณะการเปลี่ยนแปลงของคำประสม	๑๓๗
๔.๕ การใช้คำประสมในข้อความ	๑๔๖
บรรณานุกรม	๑๕๕

บทที่ ๑

บทนำ

ภาษาไทยเป็นภาษาในตระกูลคำโดด (Isolating Languages) คำแต่ละคำมีความหมายประจำคำ (lexical meaning) สมบูรณ์ในตัวเอง เราจึงสามารถนำไปใช้ได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปคำ คำเหล่านี้มักเป็นคำสื่อเนื้อความ (content word) ซึ่งมีลักษณะเป็นคำพยางค์เดียว พิจารณาคำดังกล่าวซึ่งอาจเรียกว่าคำดั้งเดิม (based words) มีลักษณะดังนี้

๑. คำเรียกเครือญาติ เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ลูก หลาน หลาน หลาน ลื้อ
๒. คำเรียกส่วนต่างๆ ของร่างกาย เช่น หัว ผม หน้า ตา หู ลิ้น คอ (จมูก) ใจ
๓. คำเรียกชื่อทางภูมิศาสตร์หรือธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ ฟ้า หมอก ภูเขา บ้านเรือน
๔. คำเรียกชื่อเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน เช่น มีด ขวาน จอบ เสียม ไร่ คราด เบ็ด เรือ
๕. คำเรียกชื่อเครื่องใช้ในบ้าน เช่น หม้อ ไห หวด ถ้วย จาน ชาม
๖. คำเรียกกริยาที่สำคัญและจำเป็น เช่น กิน นอน นั่ง ยืน วิ่ง พุด แก่ เจ็บ ตาย
๗. คำขยายที่สำคัญและจำเป็น เช่น อ้วน ผอม เร็ว ช้า ดี เลว สวย หนัก เบา แข็ง อ่อน

คำเหล่านี้เป็นคำที่มีความจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันและเป็นคำพยางค์เดียวเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นได้ติดต่อกับชาวต่างชาติมากขึ้นทำให้จำนวนคำในภาษาเพิ่มขึ้น และทำให้มีคำหลายพยางค์เกิดขึ้น เนื่องจากความจำเป็นต้องสร้างคำขึ้นรับกับสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น และภาษาไทยได้รับอิทธิพลจากลักษณะภาษาต่างประเทศซึ่งมีคำมากกว่าหนึ่งพยางค์ การเกิดขึ้นของสิ่งใหม่และการรับคำต่างประเทศเข้ามาใช้ทำให้ภาษาไทยรับคำที่จะใช้ในการประพันธ์ทั้งร้อยแก้วโดยเฉพาะร้อยกรอง

ในตอนแรกนี้จะกล่าวถึงวิธีที่ทำให้เรามีคำใช้มากขึ้นวิธีแรกและเป็นวิธีที่ง่ายที่สุด คือ วิธียืมคำ ซึ่งทำให้ได้คำยืม (loan words, borrowed words) ในเรื่องการยืมคำเราจะต้องพิจารณาภาษาอย่างน้อยสองภาษาขึ้นไป การที่ภาษาสองภาษาจะถ่ายทอดถ้อยคำกันเป็นคำยืมได้ หมายความว่า

ว่า คนที่พูดภาษานั้นๆ ได้ติดต่อกันใกล้ชิด อาจเป็นทางการ การสงคราม การเผยแพร่วัฒนธรรม ฯลฯ ผู้ที่พูดภาษาแบบเราเรียกว่าผู้ให้ (donner) ภาษาซึ่งต้องการของใหม่เป็นผู้ยืมเขามา เรียกว่า ภาษาที่ขอยืมมา (borrowing language)

สาเหตุที่ทำให้มีการยืมคำ

สาเหตุที่ทำให้มีการยืมคำมีดังนี้

๑. ความโก้หรู (Prestige motive)

ภาษาที่ถูกยืมมาจะเป็นภาษาของผู้มีอำนาจและมีฐานะทางสังคมสูงกว่าการที่ได้ใช้คำของภาษาอื่นที่คิดว่าสูงกว่าก็เพื่อยกฐานะของตนเอง และเพื่อแสดงว่ามาจากสังคมที่สูงกว่าคนอื่นๆ ที่ใช้ภาษาดังกล่าวตามเพื่อจะได้กลมกลืนเข้าสังคมและสนทนากับพวกในสังคมที่ตนคิดว่าสูงกว่านั้น เช่น เวลาพบปะกับพวกที่มาจากต่างประเทศ เราใช้คำภาษาอังกฤษ เช่น Hello แทน สวัสดี หรือใช้ "เหลือเกิน" แทนคำว่า "ยุ่ง" นอกจากนี้ชาวเขมรและชาวลาวก็ยืมคำไทยไปใช้ เพื่อเป็นความโก้หรู เช่นเดียวกัน แม้คำเหล่านั้นภาษาของตนมีก็ไม่ใช้

๒. เหตุจูงใจด้วยความจำเป็น (Need feeling motive)

เมื่อเรานำเอาสิ่งใหม่มาใช้ก็จำเป็นต้องรับการเรียกสิ่งนั้นมาด้วย เมื่อเรารับวัฒนธรรมของเขมรและอินเดีย คำเขมรและคำบาลีสันสกฤตก็หลั่งไหลเข้ามาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา แต่เมื่อเวลาผ่านไปเราก็เริ่มรู้สึกว่าภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาสูงเพราะเป็นภาษาพระ ในระยะแรกเราใช้ภาษาบาลีสันสกฤตเพราะความจำเป็น แต่ต่อมาแม้ไม่จำเป็นก็ใช้ เช่นคำว่า "ศึระะ" ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้เพราะมีคำไทย คือ "หั่ว" อยู่แล้ว เราก็ยังคงใช้คำว่า "ศึระะ" อยู่ โดยเฉพาะในภาษาระดับทางการ นอกจากนี้คำที่ติดมากับสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น ชื่ออาหาร ชื่อผลไม้ ชื่อที่เกี่ยวกับวิถีทางการเมือง เช่น คอมมิวนิสต์ พรรค เป็นต้น คำพวกนี้ถ้าใช้ไปนานๆ เราอาจไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นคำยืม เช่น สบู่ เลหลัง ขนมหัง ฝรั่ง เหยี่ยว โกดัง โหล หลา เป็นต้น

ที่มาของภาษาคำยืมในภาษาไทย

๑. **ภาษาบาลีสันสกฤต** เป็นแหล่งที่เรายืมคำมาใช้มากที่สุด เนื่องจากการรับนับถือพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่เรายืมจากตัวหนังสือผ่านทางเขมร ดังนั้นคำที่เข้ามาในภาษาไทยจึงมีรูปคำไม่ตรงกับคำเดิมในภาษาบาลีสันสกฤต แต่ผิดเพี้ยนไปตามอักขรวิธีของเขมร การยืมผ่านตัวหนังสือทำให้ไม่สนใจสำเนียงอ่านของคำเดิม หากมุ่งแต่จะถ่ายทอดตัวหนังสือเป็นคำและออกเสียงตามอักขรวิธีภาษาไทย

๒. **ภาษาเขมร** ไทยกับเขมรได้ติดต่อกันทางวัฒนธรรมกันเป็นอย่างมาก ขึ้นต้นวัฒนธรรมได้ หลั่งไหลจากเขมรมาสู่ไทย ถ้อยที่ใช้เฉพาะในภาษาเก่า ภาษามาตรฐานแต่เดิม คำราชาศัพท์มาจากภาษาเขมรทั้งสิ้น ต่อมาเขมรเสื่อมอำนาจลงแต่ไทยเจริญขึ้น ไทยกลายเป็นผู้ให้บ้าง ให้ทางวัฒนธรรม

และภาษา จะเห็นได้ว่าคำไทยไปปรากฏใช้ในภาษาเขมรเป็นจำนวนมาก เช่น คำบอกจำนวน ร้อย พัน หมื่น เป็นต้น

๓. ภาษาจีน คำภาษาจีนเข้ามาอยู่ในไทยเป็นจำนวนมากตั้งแต่สมัยอยุธยาในสมัยพระเจ้าบรมโกศ เป็นต้นมา เครื่องหมายวรรณยุกต์แทนเสียงตรี (-) และเสียงจัตวา (•) เริ่มในสมัยนี้นั่นเอง สิ่งที่จีนนำมาเผยแพร่ในไทยคือ อาหาร เช่น เกี้ยว บะหมี่ ผลไม้ เช่น ท้อ และสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ไทยจำเป็นต้องยืมคำจีนเพื่อใช้เรียกสิ่งนั้นๆ จึงยืมคำจีนสาขา แต่จิวฮกเกี้ยน และกวางตุ้ง เข้ามาใช้

๔. ภาษาขวามลายู ไทยรับคำภาษาขวามลายูผ่านวรรณคดีเรื่อง อิเหนา คำภาษาขวามลายูเข้ามาในภาษาไทยหลายคำ นอกจากนี้ภาษาถิ่นภาคใต้ก็ได้ได้รับอิทธิพลคำขวามลายู เพราะคนแถบนั้นนับถือศาสนาอิสลามจึงต้องใช้ภาษาอาหรับ แต่คำขวามลายูในไทยไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ด้วยเหตุที่ที่มานั้นเป็นเพียงจากวรรณคดีเพียงเรื่องเดียว เช่น แบทหลา มะงุมมะงาหลา ปันจุเร็จ

๕. ภาษาอังกฤษ เราเริ่มยืมภาษาอังกฤษตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และยังรับคำภาษาอังกฤษมาใช้มากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ สมัยดังกล่าวคำยืมจากภาษาอังกฤษหลังไหลเข้ามามากมาย และเราไม่สามารถจะบอกได้ว่าลักษณะการเปลี่ยนแปลงของเสียงและรูปคำจะเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด

๖. ภาษาฝรั่งเศส โปรตุเกส ภาษาทั้งสองเข้ามาในภาษาไทยเล็กน้อยในสมัยอยุธยา แต่คำเหล่านั้นได้กลายรูปและเสียงเป็นไทยไปจนหมดไม่เหลือเค้าเดิม เช่น ขนมนั่ง

๗. ภาษาฮินดูสตานี ภาษาอาหรับ ภาษาพม่า มีคำยืมภาษาละคำสองคำที่นักภาษาศาสตร์สงสัยเท่านั้น คือ กุหลาบ ปันตะหนี่ ลงยา ราชาวดี

๘. ภาษาญี่ปุ่น ในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ภาษาญี่ปุ่นเข้ามาในภาษาไทยมาก โดยเฉพาะเรื่องอาหารการกิน เช่น สุกียากี้ ซาบะ ชื่อชาต่างๆ เช่น เพียวริชู้ ชื่อร้านอาหาร เช่น ฟุจิ โออิชิ

นอกจากวิธียืมคำจากภาษาต่างประเทศดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ภาษาไทยเรายังมีวิธีเพิ่มคำใช้ด้วยการสร้างคำด้วย **วิธีเทศ** เป็นวิธีที่สอง วิธีเทศวิธีแรกที่ไทยรับเข้ามาได้แก่ **วิธีสมาสสนธิ** ซึ่งทำให้เราได้คำสมาส วิธีดังกล่าวได้บันทึกเป็นหลักฐานในตำราหลักภาษาไทยของพระยาอุปทิศศิลปสาร (อุปทิศศิลปสาร ๒๕๓๕ : ๖๔-๖๙) ปัจจุบันไทยเรายังสร้างคำขึ้นใช้ตามวิธีสมาส เช่น กาญจนภิเษก รัชดาภิเษก พระราชพิธีเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นต้น วิธีเทศ วิธีที่สอง เดิมเรียกว่า การแผลงคำของภาษาเขมรและภาษาบาลีสันสกฤต ปัจจุบันบางตำราเรียกว่า การผสมคำหรือการประสานคำ เช่น วิธีเติมหน้าศัพท์ เช่น เติม /ป/ เข้าหน้าศัพท์ ราบ เป็น ปราบ, เรียน เป็น เปรียน เปลี่ยนรูป เป็น เปรียญ วิธีเติมกลางศัพท์ เช่น จ่าย เติม-ัน เป็น จำหน่าย, ตรวจ เติม -า เป็น ตำรวจ เป็นต้น วิธีเติมกลางศัพท์นี้ไทยนำมาเลียนแบบในคำว่า เสียง เติม -าน เป็น สำเนียง, ขอบ เติม น เป็น ขนอบ เป็นต้น และวิธีสุดท้าย

ของการประสานคำ คือ วิธีเติมท้ายศัพท์ เช่น -กร เติมท้ายศัพท์ พิธี วิทยา กรรม เป็น พิธีกร วิทยากร กรรมกร เป็นต้น

วิธีสร้างคำขึ้นใช้ด้วยวิธีไทยของเราเองมี ๔ วิธีด้วยกันคือ วิธีแรกเป็น วิธีแปลงคำ วิธีนี้ไทยจะใช้หน่วยเสียงสำคัญในภาษาไทย แต่หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และหน่วยเสียงวรรณยุกต์ โดยคำที่ใช้วิธีแปลงคำจะมีหน่วยเสียงสำคัญดังกล่าวแตกต่างกันเพียง ๑ หน่วยเสียง หน่วยเสียงที่ต่างกันจะทำให้เกิดคำขึ้นใหม่ในภาษา ลักษณะเด่นของคำแต่ละคู่ คือ เป็นคำที่มีความหมายที่เกี่ยวข้องกัน (semantically related) เช่น เกี้ยว – เคี้ยว “เกี้ยว” เป็นคำกริยาแปลว่า ดัด ส่วนคำว่า “เคี้ยว” เป็นคำนามแปลว่า เครื่องเคี้ยวข้าวและหญ้ามี่ลักษณะเป็นรูปโค้ง ; กัก – กาก “กัก” เป็นคำกริยาแปลว่า กันไว้, ยึดไว้, ไม่ปล่อยไปแล้ว ส่วนคำว่า “กาก” – เป็นคำนามแปลว่า สิ่งที่เหลือจากการคั้นหรือคัดเอาส่วนดีออกไปแล้ว ; กง – ก่ง คำว่า “กง” เป็นคำนามแปลว่า วง, สิ่งโค้งเข้าบรรจบกันใช้เรียกส่วนรอบของล้อรถหรือเกวียน ส่วน “ก่ง” เป็นคำกริยาแปลว่า ทำให้โค้ง จากตัวอย่างข้างต้นจะพบว่า คำแต่ละคู่มีความแตกต่างกันเพียง ๑ หน่วยเสียง เกี้ยว – เคี้ยว ต่างกันที่หน่วยเสียงพยัญชนะต้น กัก – กาก ต่างกันที่หน่วยเสียงสระ และ กง – ก่ง ต่างกันที่หน่วยเสียงวรรณยุกต์ แต่ลักษณะเด่นของคำทั้งสามคู่คือ คำแต่ละคู่เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกัน (วัลยา ขำขวัญยืน ๒๕๒๕)

วิธีไทยวิธีที่สองคือ วิธีประสมคำ วิธีนี้ใช้คำที่มีความหมายต่างกันตั้งแต่สองคำขึ้นไปมาเรียงต่อกันได้คำที่มีความหมายใหม่ เช่น แม่น้ำ กับข้าว รถไฟ ปากกา ดินสอ ตายพราย เป็นต้น

ส่วนวิธีไทยวิธีที่สามได้แก่ วิธีซ้อนคำ วิธีนี้จะใช้คำที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายคลึงกันหรือตรงกันข้ามกัน ตั้งแต่สองคำขึ้นไปมาวางเรียงต่อกันและได้คำที่มีความหมายใหม่ เช่น ไกลชิด เร็วไว ภาชีอกร ดีชั่ว ดีนลิกหนาง (ราตรี รัตนารชร ๒๕๓๔) เป็นต้น

นอกจากนี้ วิธีไทยวิธีที่สี่ได้แก่ วิธีซ้ำคำ วิธีนี้เป็นวิธีที่สร้างคำขึ้นใช้ใหม่โดยใช้คำเดิมเดิมเข้าไปจะได้คำใหม่ซึ่งมีความหมายต่างกับคำเดิม เช่น ทำเร็วๆ พูดดังๆ เขียนดีๆ เป็นต้น

จะได้ว่าเมื่อศึกษาวิเคราะห์การสร้างคำที่มีใช้ในประเทศไทยเพื่อให้ได้คำใหม่ขึ้นใช้ในภาษาอาจแบ่งได้เป็น ๒ วิธีใหญ่ คือ วิธีเทศ กับวิธีไทย วิธีเทศนั้นได้แก่ วิธีสมาส และวิธีแผลงคำ ส่วนวิธีไทยมี ๔ วิธี คือ วิธีแปลงคำ วิธีประสมคำ วิธีซ้อนคำ และวิธีซ้ำคำ

ในด้านพัฒนาการในการสร้างคำในภาษาไทยเริ่มเป็นเรื่องเป็นราวในหลักภาษาไทย ของ พระยาอุปทิศศิลปสาร ท่านได้เสนอวิธีเทศ คือ วิธีสมาสกับวิธีแผลงในคำภาษาบาลีสันสกฤตเป็นคำสมาสและคำแผลง และวิธีประสมคำเป็นคำประสม^๑ ไว้ ต่อมาพระยาอนุমানราชชนเรียบเรียง นิรุกติศาสตร์ ภาค ๒ (อนุমানราชชน ๒๕๑๑) ท่านได้เสนอวิธีซ้อนและวิธีซ้ำเป็นคำซ้อนและคำซ้ำไว้ ต่อมาได้มีการศึกษาค้นคว้าเป็นวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการสร้างคำของนักศึกษาระดับปริญญา

^๑ พระยาอุปทิศศิลปสารได้กำหนดให้คำประสมที่มาจากคำสมาสของภาษาบาลี และสันสกฤต เช่น ราชกุมาร เศรษฐิกิริยา ฯลฯ เป็นคำประสมด้วย (อุปทิศศิลปสาร ๒๕๓๕ : น. ๖๒)

มหบัณฑิตและปริญญาดุษฎีบัณฑิตของทั้งมหาวิทยาลัยในส่วนกลางและมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค มหาวิทยาลัยในส่วนกลางคือแผนกหรือภาควิชาภาษาไทย คณะบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ทั้งวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ และสาขาจารึกภาษาไทย คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ตลอดจนภาควิชาภาษาศาสตร์(ภาษาไทย) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่วนมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคคือ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยทักษิณและมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน ๒๓ เรื่อง เรียงลำดับตามพุทธศักราชดังต่อไปนี้

กรรณิการ์ ชินะโชติ (จุพฯ ๒๕๑๕ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบคำซ้ำแบบหนึ่งในภาษาไทยและภาษาเขมร”

เสาวรัตน์ ดาราวงษ์ (จุพฯ ๒๕๑๗) ได้ศึกษาคำผสมในวิทยานิพนธ์เรื่อง “คำผสมและที่มาของหน่วยผสมในภาษาไทย”

อนงค์ เอียงอุบล (จุพฯ ๒๕๒๕) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำประสมในภาษาไทย”

ฟู เจิง โหย่ว (จุพฯ ๒๕๒๕) ได้ศึกษาเรื่อง “คำซ้ำในภาษาจีนและภาษาไทย: การศึกษาเปรียบเทียบ”

วัลยา ช่างขวัญยืน (จุพฯ ๒๕๒๕ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก) ได้ศึกษาเรื่อง “การแปลงคำในภาษาไทย”

ลินดา วิชาดากุล (ม.ศิลปากร ๒๕๒๘) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างคำในภาษาสมัยรัตนโกสินทร์”

เบญจมาศ บางอัน (ม.ศิลปากร ๒๕๒๙) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา”

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (ม.ศิลปากร(จารึก) ๒๕๓๐) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างคำในภาษาสมัยสุโขทัย”

สุนา ธารีเรียร (ม.ศิลปากร(จารึก) ๒๕๓๑) ได้ศึกษาเรื่อง “การแปลงคำโดยการแปลงเสียงสระในภาษาอีสาน”

ศิริวรรณ กาญจนโหติ (ม.ศิลปากร(จารึก) ๒๕๓๒) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างคำในจารึกอีสาน ช่วง พ.ศ. ๒๐๗๓-๒๔๖๖)

เกื้อกมล พฤษประมุข (ม.ศิลปากร ๒๕๓๒) ได้ศึกษาเรื่อง “ศัพท์บัญญัติที่เกิดก่อนตั้งคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยของราชบัณฑิตยสถาน”

จรรยา ดาระกา (ม.ธรรมศาสตร์ ๒๕๓๓) ได้ศึกษาเรื่อง “คำประสมในภาษาไทยลุ่มปาง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบ”

ราตรี ธันวารชร (จุพฯ ๒๕๓๓ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาการซ้อนคำในภาษาไทย”

ประสิทธิ์ สมสู่ (ม.ทักษิณ) ได้ศึกษาเรื่อง “คำประสมในภาษาถิ่นใต้จังหวัดนครศรีธรรมราช”

สุบิน รัตนศิลา (ม.มหาสารคาม ๒๕๓๕) ได้ศึกษาเรื่อง “คำซ้อนในภาษาถิ่นเหนือ”

สุวารี เจียนโพธิ์ (ม.มหาสารคาม ๒๕๓๗) ได้ศึกษาเรื่อง “คำซ้อนในภาษาถิ่นอีสาน”

พัชรินทร์ ละลอกแก้ว (ม.มหาสารคาม ๒๕๔๐) ได้ศึกษาเรื่อง “คำประสมในภาษาอีสาน”
 พรชนก สำเภาเงิน (ม.มหาสารคาม ๒๕๔๐) ได้ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์ศัพท์บัญญัติของ
 ราชบัณฑิตยสถาน”

สุปราณี ชีระวัฒนสุข (ม.ธรรมศาสตร์ ๒๕๔๑) ได้ศึกษาเรื่อง “วิวัฒนาการของคำซ้อนใน
 ภาษาไทยรัตนโกสินทร์”

เบญจวรรณ ตานนท์ (ม.มหาสารคาม ๒๕๔๒) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ
 คำซ้อนภาษาไทยกลางและภาษาอีสาน”

เอี่ยมพร รถทอง (ม.ศิลปากร(จารึก) ๒๕๔๒) ได้ศึกษาเรื่อง “การแปลงคำในคำซ้อน
 สองพยางค์”

ราตรี รัตนพันธ์ (ม.ทักษิณ ๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาคำซ้อนในภาษาถิ่นใต้
 จังหวัดพัทลุง”

การศึกษาการสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยาและการสร้างคำประสมในสมัยอยุธยา ผู้เขียน
 ได้ศึกษาโดยเก็บข้อมูลจากหนังสือต่างๆ ในสมัยนี้ ซึ่งเป็นหนังสือที่ใช้มาตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้า
 อู่ทองจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการแบ่งสมัยภาษาได้จัดแบ่งตามปรีชา
 ช่างขวัญยืน ซึ่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับภาษาสมัยอยุธยาไว้ดังนี้ “ผู้เขียนมีความเห็นว่าเราน่าจะ
 ถือว่าภาษาสมัยอยุธยาสิ้นสุดลงในสมัยรัชกาลที่ ๓ และภาษาสมัยรัตนโกสินทร์เริ่มต้นในสมัยรัชกาล
 ที่ ๔ ทั้งนี้ถือเอาความเปลี่ยนแปลงทางภาษาเป็นหลักในการแบ่ง คือในสมัยรัชกาลที่ ๔ รัชศัพท์
 ภาษาอังกฤษเข้ามาใช้ในภาษาไทยเป็นจำนวนมาก” (ปรีชา ช่างขวัญยืน ๒๕๑๕ : น. ๘) หลักฐาน
 ที่สำคัญคือภาษาในสมัยรัชกาลที่ ๓ รัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ เปลี่ยนแปลงมาก ดังที่พระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระวิจารณ์ไว้ในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวง
 นรินทรเทวีว่า

แต่ข้าพเจ้ายืนยันได้ว่าหนังสือฉบับนี้ไม่มีความเท็จเลย ความที่เคลื่อนคลาดนั้นด้วย
 ลืมบ้าง ด้วยทราบผิดไปบ้าง เรียงลงไม่ถูกเป็นภาษาไม่สู้แจ่มแจ้งบ้าง ทั้งวิธีเรียงหนังสือ
 ในอายุชั้นนั้นไม่สู้จะมีเครื่องมือสำหรับเขียนบริบูรณ์และคล่องแคล่วเหมือนอย่างทุกวันนี้
 ถ้าจะเขียนหนังสือแล้วคิดนานๆ บรรจุความให้แน่นในวรรคหนึ่งแล้วจดลงไป ผู้ใดแต่งหนังสือ
 ให้สั้นและให้จุความได้มาก ผู้นั้นแต่งหนังสือดี ไม่เหมือนอย่างเวลานี้ที่เขียนหน้ากระดาษ
 หนึ่งได้ใจความสักบรรทัดเดียวมีแต่ “เอksen” “เพื่อนมนุษย์” “โดย” อะไรต่างๆ เต็มไป
 ทั้งหน้ากระดาษ อีกประการหนึ่ง ภาษาในรัชกาลที่ ๔ เปลี่ยนจากภาษาใน ๓ รัชกาลก่อน
 มากนัก ครั้นตกมาถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ยิ่งเปลี่ยนเร็วหนักขึ้นอีก ผู้ที่จะอ่านหนังสือโดยความ
 ตริตรองกลับน้อยลงไปด้วยเหตุหลายอย่าง จนถึงนักเรียนชั้นใหม่ๆ จับไปอ่านหนังสือเก่า
 ซึ่งเขียนใน ๓ รัชกาลแรกไม่เข้าใจ และไม่พยายามที่จะอ่าน ด้วยเห็นว่าเรอราุ่มง่ามไม่มี
 ความรู้บริบูรณ์เหมือนเดี๋ยวนี้อ... (นรินทรเทวี ๒๕๑๖ : น. ๖๑-๖๒)

ในการเรียบเรียงตำราเล่มนี้ ผู้เขียนยกตัวอย่างคำที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาซึ่งปรากฏใน
ประโยคต่างๆ จากแหล่งข้อมูลซึ่งใช้คำย่อดังต่อไปนี้

อักษรย่อ	แหล่งข้อมูล
๑. กฏ. เลขที่เล่ม / น.	- กฎหมายตราสามดวงเล่ม ๑-๕ (คุรุสภา, ๒๕๑๕-๒๕๑๖)
๒. กรมหลวงนรินทร / น.	- จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี (กรมศิลปากร, ๒๕๑๖)
๓. คำให้การขุนหลวงหาวัด / น.	- คำให้การขุนหลวงหาวัด (คลังวิทยา, ๒๕๑๕)
๔. คำให้การชาวกรุงเก่า / น.	- คำให้การชาวกรุงเก่า (คลังวิทยา, ๒๕๑๕)
๕. จ.ม.เหตุเขมร-ญวน / น.	- จดหมายเหตุเกี่ยวกับเขมรและญวนในสมัยรัชกาลที่ ๓ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๗-๖๘ (คุรุสภา, ๒๕๑๒)
๖. จ.ม.เหตุพระยาเสวต / น.	- จดหมายเหตุเรื่องรับพระยาเสวตฤๅษ (ข้างเผือกแรกได้ในรัชกาลที่ ๒) (โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๗๐)
๗. จ.ม.หลวงอุดม / น.	- จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ (หนังสืองานศพ, ๒๕๐๕)
๘. จ.ม.เหตุ ร.๒ / น.	- จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๑-๑๑๗๓ (คุรุสภา, ๒๕๑๓)
๙. จ.ม.เหตุ ร.๓ / น.	- จดหมายเหตุในรัชกาลที่ ๓ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๙-๗๐ (คุรุสภา, ๒๕๑๒)
๑๐. จ.ม.เหตุอยุธยา / น.	- ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยาภาค ๑ (สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๐)
๑๑. จารึก, หลัก	- ประชุมศิลาจารึกภาค ๓, ๔, ๖ (สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘, ๒๕๑๓, ๒๕๑๗ ตามลำดับ)
๑๒. จารึกวัดโพธิ์ / น.	- ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (หนังสืองานศพ, ๒๕๑๗)
๑๓. ไตรภูมิโลก. เลขที่เล่ม / น.	- ไตรภูมิโลกวินิจยกถา ฉบับที่ ๒ เล่มที่ ๑-๓ (กรมศิลปากร, ๒๕๒๐)
๑๔. แกลง, ปีเลขที่เล่ม / น.	- แกลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี (สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๑-๒๕๑๒)

อักษรย่อ	แหล่งข้อมูล
๑๕. บัณฑิตที่กราวยวัน	- บัณฑิตที่กราวยวันของออกพระวิสุทธรสุนทร (โกษาปานราชทูตไทยไปฝรั่งเศสสมัยอยุธยา) วารสารศิลปากร ปีที่ ๒๘ เล่มที่ ๖ (มกราคม ๒๕๒๘) หน้า ๒๗-๑๔๕
๑๖. ประชุมพระตำรา / น.	- ประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกัลปนาสมัยอยุธยา (สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๐)
๑๗. พงศ. กรมพระปรมา / น.	- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส (จุลศักราช, ๒๕๐๔)
๑๘. พงศ. พันจันทนุมาศ / น.	- พระราชพงศาวดารฉบับจันทนุมาศ (เจิม) พ.ศ. ๒๓๓๘ (กองสลากกินแบ่งรัฐบาล, ๒๕๐๖)
๑๙. พงศ. ภาค พ.ศ. / น.	- ประชุมพงศาวดาร (จุลศักราช)
๒๐. พงศ. หลวงประเสริฐ / น.	- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (จุลศักราช, ๒๕๐๔)
๒๑. พระราชปจณา. สมัย / น.	- ประชุมพระราชปจณา (ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗)
๒๒. พระราชสาส์นอยุธยา	- พระราชสาส์นอักษรไทยสมัยอยุธยา วารสารศิลปากร ปีที่ ๓ เล่มที่ ๓ (กันยายน ๒๕๐๓) หน้า ๔๓-๕๔
๒๓. ราชาริราช / น.	- ราชาริราช (แพร่พิทยา, ๒๕๑๕)
๒๔. เรื่องทรงตั้ง / น.	- เรื่องทรงตั้งเจ้าประเทศราช กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ (สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๔)
๒๕. สามก๊ก. เล่มที่เล่ม / น.	- สามก๊ก เล่ม ๑-๒ (แพร่พิทยา, ๒๕๑๓)
๒๖. หนังสือเจ้าพระยาพระคลัง / น.	- หนังสือเจ้าพระยาพระคลังตรางาบาร์ (Trangabar) เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนสินค้าในสมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. ๒๓๑๙ วารสารศิลปากร ปีที่ ๙ เล่มที่ ๕ (มกราคม ๒๕๐๙) หน้า ๒๙-๓๐
๒๗. หนังสือสัญญา / น.	- หนังสือสัญญาทางไมตรีแลพาณิชย์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ. ๒๓๗๙ วารสารศิลปากร ปีที่ ๑๕ เล่มที่ ๓ (กันยายน ๒๕๑๔)
๒๘. หมายรับสั่ง ธน. / น.	- ประชุมหมายรับสั่งภาค ๑ สมัยกรุงธนบุรี (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๓)

อักษรย่อ	แหล่งข้อมูล
๒๙. หมายรับสั่งรัตนโกสินทร์ / น. ๓๐. เอกสารอยุธยา ไมโครฟิล์ม ๑. ไม. คำให้การ ๒. ไม. จ.ม.เหตุชน. ๓. ไม. พงศ. ร.๑ ๔. ไม. พระราชโองการ ๕. ไม. ศุภอักษร ๖. ไม. หมายรับสั่งธน.	- ประชุมหมายรับสั่งภาค ๒ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๕) - คำอ่านภาพถ่ายเอกสารโบราณ อักษรและภาษาไทยสมัยอยุธยา (แผ่นที่ ๓) วารสารศิลปากร ปีที่ ๑๒ เล่มที่ ๕ (มกราคม ๒๕๑๒) - คำให้การเผ่าสา อายุ ๘๕ ปี จ.ศ. ๑๑๗๕ (พ.ศ. ๒๓๕๖) - จดหมายเหตุกรุงธนบุรี จ.ศ. ๑๑๓๒-๑๑๔๑ - พงศาวดารรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ จ.ศ. ๑๑๔๖ - สำเนาพระราชโองการให้ขยายรูปหุ่นเป็นที่จะหล่อใหม่ จ.ศ. ๑๑๓๖ (พ.ศ. ๒๓๑๗) - ศุภอักษรและสมณสาสน์ระหว่างกรุงธนบุรีและกรุงศรีสัตนาคนหุต จ.ศ. ๑๑๓๖-๑๑๓๗ (พ.ศ. ๒๓๑๗-๒๓๑๘) - หมายรับสั่งกรุงธนบุรี จ.ศ. ๑๑๓๘